

HOTUBA YA MWENYEKITI KUHUSU MUHUTASARI WA RIPOTI YA KAMATI YA KUDUMU YA USTAWI WA JAMII YA BARAZA LA WAWAKILISHI- KWA MWAKA 2018

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, nachukuwa fursa hii kwanza kumshukuru Mwenyezimungu Mtukufu kwa kutujalia afya njema na uzima na kuweza kutukutanisha tena katika ukumbi huu kutekeleza makujukumu ya kuwatumikia wananchi wetu. Aidha, nachukuwa fursa hii kukushukuru kwa dhati Mheshimiwa Spika kwa kuniruhusu kusimama mbele ya Wajumbe wa Baraza lako tukufu kuwasilisha kwa muhtasari juu ya kile Kamati yetu ilichokiwasilisha katika ripoti ya mwaka 2018 kwa Wizara ya Afya na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inachukua nafasi hii adhimu kuipongeza sana Serikali kwa juhudi ilizozichukuwa kuimarisha huduma za afya na elimu kwa kuamua kuingia katika Ugatuzi ambao kwa kiasi kikubwa umeanza kuonesha mafanikio katika sekta hizi mbili katika baadhi ya maeneo yaliyogatuliwa. Aidha Kamati pia inapongeza hatua zinazochukuliwa na Serikali za kuimarisha sekta ya afya kwa kujenga majengo mapya ya kisasa Hospitali na Vituo vya afya kwa lengo la kutoa huduma bora za afya ikiwemo jengo jipya la Hospitali ya Mnazi Mmoja.

Mheshimiwa Spika, katika hili kwa dhati kabisa naomba kwa niaba ya Kamati ya Ustawi wa jami nimpongeze Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Mheshimiwa Dkt. Ali Mohammed Shein ambaye ameongoza kwa ufanisi mkubwa juhudi hizo za kupatikana maendeleo makubwa katika sekta ya afya na elimu.

Mheshimiwa Spika, kamati yangu imefurahishwa na kupongeza hatua aliyochukuwa Dkt. Ali Mohammed Shein kuchukuwa hatua ya kuzitatua changamoto mbali mbali katika sekta ya elimu ambazo Kamati tumeziona katika ziara zetu kwenye taasisi za elimu. Dkt. Ali Mohammed Shein amebainisha wazi mikakati ya kuzitatua changamoto hizo wakati akifungua Mkutano wa Chama cha Walimu Zanzibar (ZATU) uliofanyika

mwezi Februari mwaka 2018 na siku ya Mahafali ya Chuo Kikuu cha Taifa cha Zanzibar (SUZA) yaliyofanyika katika Ukumbi mpya wa Mahafali wa Nkuruma mwezi Februari, 2018. Nachukuwa fursa hii kumuahidi kuwa Kamati yangu itandelea kushirikiana naye bega kwa bega katika kufikia mafanikio ya utatuzi wa changamoto hizo.

Mheshimiwa Spika, Kamati yangu pia inazipongeza Wizara zote inazosisimamia ambazo ni Wizara ya Afya na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kwa mashirikiano makubwa wanayoipatia Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake ambapo bila ya mashirikiano yao, Kamati hii isingeweza kufanya kazi zake kwa umakini.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwashukuru Waheshimiwa wajumbe wote wa Kamati ya Ustawi wa Jamii, kwa uvumilivu wao na uchapa kazi wa hali juu ambao umepelekea kupatikana kwa ripoti hii ambayo ina lengo la kuisaidia Serikali kupunguza changamoto nyingi zilizopo katika sekta ya Afya na Elimu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi chote cha Kamati, Wajumbe wa Kamati hii waliwajibika ipasavyo kwa lengo la kuhakikisha wananchi waliowatuma wanapatiwa huduma zilizo bora katika sekta za ustawi wa jamii za afya na elimu.

Mheshimiwa Spika, kwa ruhusa yako naomba niwatambue Wajumbe wa Kamati hii kwa kuwataja majina yao kama ifuatavyo:

1. Mhe. Dkt. Mwinyihaji Makame	Mwenyekiti
2. Mhe. Tatu Mohammed Ussi	Makamo M/ kiti
3. Mhe. Mwanaasha Khamis Juma	Mjumbe
4. Mhe. Viwe Khamis Abdalla	Mjumbe
5. Mhe. Masoud Abraham Masoud	Mjumbe
6. Mhe. Hidaya Ali Makame	Mjumbe
7. Mhe. Makame Said Juma	Mjumbe
8. Ndg. Aziza Waziri Kheir	Katibu
9. Ndg. Khamis Hamadi Haji	Katibu

Mheshimiwa Spika, baada ya utangulizi huo mfupi naona sasa nijielekeze katika kufafanua baadhi ya mambo muhimu yalielezwa katika ripoti ya Kamati ya Ustawi wa Jamii ya mwaka 2018, nikianza na Wizara ya Afya.

WIZARA YA AFYA

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi chote cha kazi za Kamati, Kamati imefanyakazi ya kusimamia utekelezaji wa bajeti inayotumia mfumo wa programu katika utekelezaji wake ambapo kwa Wizara ya Afya kwa mwaka wa fedha 2017/2018 Wizara ilikua na programu ya Programu ya Kinga na Elimu ya Afya, Programu ya Tiba, Programu ya Usimamizi wa Sera ya Afya na Utawala na Programu ya Hospitali ya Mnazi mmoja.

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ustawi wa Jamii katika ripoti ya mwaka huu 2017/2018 ilipita na kukagua miradi mbali mbali ya kimaendeleo na kubaini mafanikio na changamoto mbali mbali ambazo kwa namna moja ama nyengine zinakwamisha utekelezaji wa malengo ya Wizara iliyojipangia. Miongoni mwa taasisi zilizokaguliwa na Kamati ni hizi zifuatazo:-

HOSPITALI NA VITUO VYA AFYA VILIVYOTEMBELWA NA KAMATI- UNGUJA

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ustawi wa Jamii imehabatika kukagua kazi katika Hospitali ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ) iliyopo Bububu, Kituo cha Afya cha Rahaleo, Kituo cha Afya cha Tumbatu Gomani na Kituo cha Afya Bumbwisudi pamoja na ukaguzi wa Jengo la Kituo cha Afya cha Mbuzini. Kamati imebaini mafanikio na changamoto mbali mbali ambazo zimekua ni kikwazo cha utekelezaji wa malengo ya Wizara iliyojipangia.

Mafanikio

Mheshimiwa Spika, mafanikio makubwa yamepatikana katika uimarishaji wa majengo na kuwepo baadhi ya vifaa. Tunapongeza Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kuweka miundombinu mizuri ya afya kote Unguja na Pemba tena katika masafa mafupi chini ya kilomita 3.

Mheshimiwa Spika, mafanikio mengine ambayo kamati imeyaona ni kuwa vituo vingi vya afya vimepiga hatua kubwa ya maendeleo kwa kutoa huduma mbali mbali za afya kwa wananchi ikiwemo huduma za matibabu ya awali, huduma za kliniki za mama na mtoto na huduma rafiki kwa vijana. Vituo vyengine vimeimarisha Bodi za afya ya jamii na kuwa mfano mzuri kwa vituo vyengine, kama vile Kituo cha Afya Rahaleo.

CHANGAMOTO ZA JUMLA ZILIZOBAINIKA NA KAMATI

Pamoja na mafanikio hayo bado sekta ya afya inakabiliwa na changamoto kadhaa ambazo zinatakiwa kufanyiwa kazi na Serikali kama ifuatavyo:-

IDADI NDOGO YA WAFANYAKAZI NA UCHAKAVU WA MAJENGO

Mheshimiwa Spika, Katika maeneo yote Kamati ilipopita imekuta bado kuna changamoto kubwa ya uhaba wa wafanyakazi wa kada mbali mbali jambo hupelekea kuzorota ama kutopatikana kabisa kwa huduma kwa baadhi ya wakati. Kwa mfano katika Hospitali ya Abdalla Mzee, Kamati imeona kuwa pamoja na ukubwa wa jengo na upya wa jengo hilo lenye vifaa vya kisasa, Hospitali inakabiliwa na uhaba wa wafanyakazi wa kada mbali mbali muhimu.

Mheshimiwa Spika, Wachache zaidi ni wafanyakazi wa usafi ambapo hadi Kamati inafanya ziara ya mwisho imebaini kuwa jengo zima lina wafanyakazi watatu tu wa usafi jambo ambalo hupelekea baadhi ya maeneo kutosafishwa kwa wakati na maeneo mengine kukosa kabisa kusafishwa na kuharibu haiba ya jengo hilo ambalo limejengwa kwa gharama na nguvu kubwa za Serikali.

Mheshimiwa Spika, tumekuta Changamoto ya uchakavu wa majengo na miundombinu ya Hospitali na vituo vya Afya kama vile paa, dari, uzio na kuta ni tatizo sugu kwa vituo vingi vya afya hasa vilivyopo maeneo ya vijijini, na hata baadhi ya Hospitali za Mijini kama vile Chake Chake na Wete. Vile vile, kamati ilikaguwa jengo la Kituo cha Afya cha Mbuzini, ujenzi ambao ulianza mwaka 2004 hadi sasa haujakamilika pamoja na agizo la Mheshimiwa Rais la kufanywa kuwa Hospili ya Wilaya.

Mheshimiwa Spika, Katika ziara hiyo Kamati ilielezwa kuwa lilitoka agizo la kuitaka Halmashauri ya Wilaya ya Magharibi "A" kukabidhi hati miliki ya eneo hilo kwa Wizara ya Afya jambo ambalo lilifanyika. Sambamba na hayo, Kamati imebaini kuwa Vituo vingi vya Afya havina hati miliki ya maeneo yao na hali hiyo inaweza kuchochea kuvamiwa maeneo ya vituo hivyo na wananchi.

MAHUSIANO KATI YA JAMII NA HOSPITALI

Mheshimiwa Spika, Kamati katika ziara zake imegundua kuwa baadhi ya wanajamii wamekua hawatoi mashirikiano ya kutosha kwa watendaji hasa wa vituo vya afya vilivyopo vijijini na kusababisha kuzorota kwa utoaji wa huduma za afya kwa wanajamii. Katika Kituo cha Afya cha Kojani, Kamati ilibaini kuwa baadhi ya wana jamii wanamsumbua Muuguzi na Mkunga Mkuu wa Kituo hicho ambaye anaishi katika nyumba iliyojengwa na TASAF.

STAHIKI ZA WAFANYAKAZI

Mheshimiwa Spika, Changamoto ya malipo na stahiki za wafanyakazi hasa likizo imejitokeza; Kamati imegundua baadhi ya wafanyakazi hawajapata likizo zao kwa muda mrefu jambo ambalo linawatia unyonge wafanyakazi hao kutokana na kukosa likizo ambayo ni haki yao ya kisheria. Wapo wafanyakazi waliopata likizo zao lakini kumekuwa na ucheleweshwaji wa fedha za likizo kwa muda mrefu sasa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imepata malalamiko kutoka kwa baadhi ya wafanyakazi wa vituo vya afya kukosa nafasi za masomo, ambapo baadhi yao tayari walilipia gharama zao na baadae walipatiwa taarifa kuwa wasubiri wasiendelee na masomo hayo hadi mwaka mwingine wa masomo jambo ambalo hadi leo hii halijafanyika na muda wa masomo walioambiwa wasubiri tayari umeshapita. Pia Kamati imebaini kuwa kuna baadhi ya wauguzi wanapomaliza masomo yao hasa "*General Nurse*" hawataki kufanya kazi za uuguzi na ukunga na wengi wao hubakia kliniki tu na kazi kubwa huwaachia wengine

CHANGAMOTO MAHUSUSI KATIKA HOSPITALI NA VITUO VYA AFYA VILIVYOTEMBELEWA NA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Zipo changamoto mahususi zinazokabili uendeshaji wa Hospitali na Vituo vya afya tulivyovitembelea kwa mfano Hospitali ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ) iliyopo Bububu kutopatiwa mgao wa dawa kutoka Bohari ya Dawa ya Zanzibar. Kamati ilipofanya ziara katika Hospitali ya Jeshi iliyopo Bububu ilielezwa kuwa yanapopelekwa maombi ya dawa kwenye Bohari ya Dawa ya Tanzania Bara (MSD) hawapatiwi mgao wa kutosha kwa vile wao wapo Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, Wakati huo huo wanapofanya maombi kwenye Bohari Kuu ya Dawa Zanzibar (CMS) pia hawapati mgao vile wanaonekana ni Taasisi ya Muungano na huduma zao zinatolewa kwa malipo ambapo ni kinyume na Sera ya afya ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar ambayo huduma za matibabu kwa wananchi ni bure.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefahamishwa zipo huduma zinazotolewa bila ya malipo yoyote katika Hospitali ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania ya Bububu ikiwemo huduma za kupima VVU ambazo dawa na vipimo ni bure lakini lakini tatizo bado hawapatiwi msaada wa vitendanishi vya maabara na Wizara ya Afya angalau kwa huduma hizo, hali hiyo inalazimisha wananchi ambao si askari kutozwa huduma hizo.

Mheshimiwa Spika, Vilevile Kamati imewahi kuripoti tatizo hili kwa Hospitali za Idara Maalumu za SMZ mfano Hospitali ya KMKM ya Kibweni na Kamati imeelezwa kuwa linafanyiwa kazi baina ya Wizara ya Afya na Uongozi wa KMKM. Aidha, tumebaini pia tatizo la upatikanaji wa dawa kwa wakati kwa baadhi ya Hospitali na Vituo vya Afya hali hii huleta usumbufu kwa wananchi wanaokwenda kupata huduma ambao hulazimika kununuwa dawa hizo. Pia katika baadhi ya Vituo vya Afya Kamati imebaini kuwa dawa muhimu wanazopatiwa ni chache kulingana na mahitaji yaliyopo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa pamoja na kutolewa kwa huduma mbali mbali katika vituo vya Afya na Hospitali za jeshi na kumetolewa ushauri kuwa Wizara waweke kitengo cha Ustawi wa Jamii katika kuwasaidia wagonjwa wanaofata huduma ambazo zinalipiwa katika Hospitali binafsi na ambazo pengine hazipatikani katika Hospitali za umma, ili wagonjwa wasioweza kulipa waweze kupatiwa nafuu na Serikali kupitia Kitengo cha Ustawi wa Jamii.

Mheshimiwa Spika, katika kituo cha Afya Rahaleo, kuna changamoto kubwa ya kuzidiwa na idadi ya watu wanaofuata huduma ambao wanatoka nje ya shehia tatu zinazohudumiwa na kituo hicho. Shehia hizo ni Mitiulaya, Rahaleo na Miembeni. Hali hii inatokana na ukweli kuwa kituo kipo kati kati ya Mji na wananchi wengi kutoka maeneo mbali mbali hufuata huduma za afya kituoni hapo. na hatimaye kituo hicho kuzidiwa na idadi ya wagonjwa huku idadi ya wafanyakazi wanaotoa huduma ikiwa ni ndogo.

Mheshimiwa Spika, Pia hali hiyo inaathiri mgawanyo wa dawa na vifaa kwa kuwa dawa zinazopelekwa kituoni hapo zimeleka kutibu wananchi wa shehia tatu tu zilizokusudiwa kuhudumiwa na kituo hicho. Pia Kamati imebaini kuwa kituo kina ukosefu wa sehemu ya kutupia taka kwa vile hakina nafasi ya kutosha. Vilevile, kuna tatizo la kujaa kwa maji ya mvua kutokana na kituo kutokuwa na mfumo wa uondoaji wa maji hayo pindi mvua inaponyesha.

Mheshimiwa Spika, vile vile, kituo cha afya cha Rhaleo kina tatizo la usalama, yapo matukio ya wizi yameripotiwa kutokana na kukosekana kwa ulinzi wa uhakika. Kamati imefahamishwa kuwa walinzi walikuwepo watatu ambao siyo waajiriwa lakini wameondoka na amebakia mmoja tu kutokana na kukata tamaa ya kuajiriwa na Wizara, Uongozi wa kituo umeomba kupatiwa walinzi kutoka Idara Maalumu lakini hadi Kamati inamaliza ziara kituoni hapo ombi hilo halijatekelezwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara katika Kituo cha Afya cha Tumbatu Gomani ambapo ilibaini changamoto kadhaa kama vile uhaba wa wafanyakazi hasa wataalamu wa maabara, kukosekana kwa uzio katika eneo la kituo hali inayoweza kusababisha uharibifu wa mali za kituo na kukosekana kwa huduma ya maji safi ya uhakika. Katika eneo la kituo Kamati imeona kuwa lipo eneo linamilikiwa na Ushirika wa Songambe eneo ambalo tayari limeombwa kuwa kwenye miliki ya kituo kwa vile lipo mkabala na kituo lakini mpaka hivi sasa bado eneo hilo lipo katika milki ya ushirika.

Mheshimiwa Spika, Lakini tatizo jengine tumelibaini ni la uwekaji sahihi wa takwimu za chanjo, inaonekana Kituo kinafanya vizuri katika mwitikio wa chanjo kutoka kwa wanajamii lakini taarifa zilizoko Wilayani ni tofauti na zile za kwenye kituo.

Mheshimiwa Spika, Kutokana changamoto hizo kamati imetoa maoni yake, ushauri na maagizo ya kufanyiwa kazi na Wizara ili kuzitatuwa changamoto hizo zilizoelezwa kwenye ripoti ya Kamati ambayo Waheshimiwa Wajumbe wa Baraza mmepatiwa. Tumeleza njia za kutatuwa changamoto hizo kwa mfano suala la kutopatiwa mgao wa dawa kwa Hospitali ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ) Bububu na Hospital za Idara Maalumu za SMZj.

Mheshimiwa Spika, tumeishauri Wizara ikae nao na kuona namna Hospitali hizo zitapatiwa mgao wa dawa, kwenye changamoto ya uhaba wa wafanyakazi hasa kisiwani Pemba tumeshauri mikakati ya makusudi ifanyike kuongeza ajira kwa wataalamu na vivutio vya ajira. Pia tumeshauri hatua za kuchukuliwa kukisaidia kituo cha Afya cha

Rahaleo na Tumbatu Gomani sambamba na changamoto kadhaa zinazokabili vituo vyengine vya afya mfano wa hivyo.

KAZI ZA KAMATI KATIKA HOSPITALI NA VITUO VYA AFYA KISIWANI PEMBA

Mheshimiwa Spika, Katika kazi zake Kisiwani Pemba Kamati ya Ustawi wa Jamii ilipata fursa ya kukaguwa Hospitali na vituo vya Afya. Hospitali zilizotembelewa ni Abdalla Mzee ya Mkoani, Hospitali ya Chake Chake, Hospitali ya Wete, Kituo cha Afya Kojani na Kituo cha Afya cha Kisiwa Panza.

Katika kazi ya kupitia Hospitali na vituo vya Afya vilivyotajwa hapo juu Kamati imeona mafanikio yaliyopatikana kutoka na huduma zinazotolewa lakini pia zipo na changamoto mbali mbali ambazo ni kikwazo katika utoaji wa huduma kwa wananchi.

Mafanikio:

Mheshimiwa Spika, Katika Hospitali ya Abdalla Mzee tumefahamishwa kuwa ni Hospitali pekee yenye kutoa huduma za *'orthopedic'* kwa upande wa kisiwa cha Pemba. Pia Hospitali ya Abdalla Mzee ina kipimo maalum cha hatua za *DNA, electrolite* na *Chemistry*.

Mheshimiwa Spika, Katika Hospitali ya Chake chake, Kamati imeripoti mwaka uliopita kuhusu tatizo ubovu wa paa la Hospitali hiyo hivisasa limeshaingizwa katika mpango wa kulikarabati na hatua za ujenzi zinatarajia kuanza wakati wowote, ni hatua nzuri ya kutekeleza maagizo na ushauri wa Kamati na sisi tunawapongeza.

Mheshimiwa Spika, katika Hospitali ya Wete imeendelea na utekelezaji wa maagizo yaliyotolewa na Kamati katika ziara zake zilizopita ambapo Kamati iliridhishwa na hatua mbali mbali za utekelezaji wa maagizo mengi na ushauri uliotolewa na Kamati. Kamati ilikuta baadhi ya changamoto ilizozibaini zimetetelezwa na nyengine zinaendelea kuchukuliwa hatua katika utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2017/2018, mfano wa baadhi ya changamoto hizo ni pamoja na stahiki za wafanyakazi, ukarabati wa baadhi ya Miundombinu, upatakinaji wa dawa na vifaa tiba nakadhalika.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo na hatua nzuri ambazo Serikali inazichukua kuondoa matatizo na kero mbali mbali zilizopo katika hospitali na vituo hivyo, zipo baadhi ya changamoto bado hazijachukuliwa hatua.

CHANGAMOTO KATIKA HOSPITALI NA VITUO VYA AFYA VILIVYOPITIWA NA KAMATI PEMBA

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla vituo vya afya vilivyotembelewa an Kamati Pemba vimekuwa na Changamoto ya uhaba wa wafanyakazi katika kada mbali mbali jambo hupelekea kuzorota ama kutopatikana kabisa kwa huduma kwa baadhi ya wakati. Vile vile, Changamoto ya ubovu wa majengo na miundombinu ya Hospitali na vituo vya Afya

kama vile paa, dari, uzio na kuta kwa vituo vingi vya afya hasa vilivyopo maeneo ya vijijini na tatizo la mashirikiano madogo yaliyopo baina ya jamii na Vituo vya Afya, kama lilie tulilolibaini katika Kituo cha afya cha Kojani.

Mheshimiwa Spika, zipo changamoto mahususi kwa kila eneo ambalo kamati imetembelea kwa mfano katika Hospitali ya Wete tumeona kuna nyumba ndani ya eneo la Hospitali ambayo inayomilikiwa na Wizara ya Ardhi, awali nyumba hiyo ilikuwa ikitumika kwa matumizi ya Hospitali hiyo lakini baadae uongozi wa Hospitali uliarifiwa kuwa nyumba hiyo inamilikiwa na Wizara ya Ardhi ambapo hivi sasa nyumba hiyo haitumiki ipo katika hali mbaya, inaendelea kuharibika na kuleta picha mbaya katika eneo la Hospitali ya Wete.

Mheshimiwa Spika, vile vile, Kamati imeona kipo kiwanja kitupu mkabala wa nyumba ya Wafanyakazi wanaoishi madaktari wanaotoka nchini Cuba (Vuga flat) iliyopo Wete, hata hivyo kiwanja hicho hakijaendelezwa na hakijulikani mmiliki wake, tumeshauri kuwa Wizara wachukuwe hatua ya kukiomba Serikalini, ili siku za usoni kiweze kutumika kuweka jengo la nyumba za Madaktari.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini changamoto ya vifaa katika hospitali na vituo vya afya Pemba mfano kuharibika kwa mashine ya kusafishia picha katika Hospitali ya Chake Chake jambo ambalo limekuwa ni kero na usumbufu mkubwa kwa wananchi wanaohitaji kupatiwa huduma hiyo. Lakini pia, kituo cha Afya Kojani kuna ukosefu wa darubini ya uchunguzi (microscope) pamoja na ukosefu wa daktari wa meno ambapo vifaa vya kung'olea meno vipo lakini daktari wa kufanya kazi hiyo hayupo.

Mheshimiwa Spika, Katika Hospitali ya Abdalla Mzee, Kamati tumeona changamoto nyingi kama tulivyozisema kwa kirefu katika ripoti mfano tatizo la wafanyakazi wanaoletwa kutoka Unguja kuhama muda mfupi baada ya kuripoti kazi. Wafanyakazi wamebainisha kuwa hakuna vivutio vya kimaslahi '*incentives*' kwa wafanyakazi wanaofanyakazi Pemba kuwawezesha kupenda wenyewe kufanyakazi Pemba. Vilevile, Hospitali haina akaunti yake ya fedha na kupelekea fedha zinazohitajika kwa huduma za hospitali zipitie mzunguko wa vifungu vya kasma za Wizara Pemba.

Mheshimiwa Spika Hospitali ya Abdalla Mzee inakabiliwa na tatizo kubwa la kukatika umeme mara kwa mara na kuhatarisha usalama wa vifaa mbalimbali vikiwemo vifaa tiba vilivyowekwa Hospitalini hapo, Kamati imepata maelezo kuwa Shirika la Umeme limeshafanya ukaguzi lakini hawajaleta mrejesho mpaka hivi sasa. Kamati imeelezwa kuwa Hospitali haina mtambo wa gesi (Oxygen) na kwa sasa mitungi iliyopo ni 11 tu wakati huduma za upasuaji zinafanyika kila siku.

Mheshimiwa Spika tumeripoti pia tatizo la kukosekana kwa mfumo wa kuweka takwimu kidijitali ni tatizo ambalo kamati imeliona na badala yake uwekaji wa takwimu kwa sasa unafanyika kwa njia za kawaida zisizo na ufanisi.

Mheshimiwa Spika Kamati imeelezwa tatizo la makaazi ya watendaji wa Hospitali hiyo ni changamoto ingawa tumepata maelezo kuwa kiwanja kipya pembezoni mwa Hospitali kimeshapatikana kwa ujenzi mpya wa nyumba za makaazi.

Mheshimiwa Spika Kamati imepata taarifa kuwa Mabwana Afya wa maeneo mbali mbali mfano Kojani hawana vitambulisho vya kazi (IDs) wanapokuwa kwenye majukumu yao ya kazi, hali inayoleta usumbufu mkubwa kutoka kwa wananchi ambao wengine hukataa kutoa ushirikiano kwa Mabwana Afya hao.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo Kamati yangu inaishauri Serikali kuchukua hatua za haraka za kuliondoa tatizo la ukosefu wa wafanyakazi ambalo kwa kiasi kikubwa hivi sasa limekuwa ni tatizo sugu katika vituo vya Afya na Hospitali nyingi za Unguja na Pemba. Kamati inapendekeza kuwa Wizara ya Afya ipewe kibali maalum cha uajiri pamoja na kwamba Serikali imeweka sheria maalum ya uajiri Serikalini.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri hivyo kutokana na matatizo makubwa ya uhaba wa wafanyakazi iliyokuta na mfumo wetu wa uajiri kuwa na urasimu mkubwa jambo ambalo hupelekea ajira kuchukua muda mrefu na hata kuwafanya vijana waliohitimu masomo kutafuta na kufuata ajira nje ya Zanzibar na kusababisha tatizo la ukosefu wa wafanyakazi kuongeza siku hadi siku. Aidha Kamati inaishauri Wizara ya Afya kulifikiria upya suala la usafi wa Hospitali ya Abdalla Mzee kwa kuajiri kampuni ya usafi ambayo itaweza kufanya usafi wa jengo zima kwa muda wote.

Mheshimiwa Spika, tumeagiza pia changamoto ya ukosefu wa vifaa kama vile mashine ya kisasa ya kusafisha picha ipatiwe ufumbuzi katika Hospitali ya Chake Chake pamoja na Hospitali nyengine zenye upungufu kama huo. Vile vile tumeagiza kwa Wizara kufanya utaratibu wa kununua darubini ya uchunguzi (microscope) katika kituo cha Afya Kojani.

Mheshimiwa Spika, katika ripoti yetu pia tumeshauri Serikali kuchukua hatua za makusudia kwa kuiangalia upya na kuitatulia changamoto za Hospitali ya Abdalla Mzee kwa kuwaongezea vivutio vya kimaslahi "*incentives*" wafanyakazi ili waweze kufanyakazi katika mazingira ya Pemba na kuwashawishi wabakia kisiwani humo kutokana na ukweli kuwa wafanyakazi wengi wakihamishiwa Pemba hukimbia aidha kwa kuomba uhamisho kurudishwa Unguja au kutafuta kazi sehemu nyengine. Aidha, Kamati imeshauri kuangalia upya uwezekano wa kuipatia Hospitali ya Abdalla Mzee akaunti yake ya fedha

ili kuondoa usumbufu uliopo hivi sasa wa kusubiri fedha zipitie mzunguko wa vifungu vya kasma za Wizara Pemba.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeshauri Wizara kufanywa utaratibu wa kununua vifaa maalum vya umeme ambavyo Kamati ilielezwa kuwa maombi ya vifaa hivyo yameshawaliwa Wizara na uongozi wa Hospitali ya Abdalla Mzee kwa ajili ya kuondoa tatizo kubwa la kukatika umeme mara kwa mara na kuhatarisha usalama wa vifaa mbalimbali vikiwemo vifaa tiba. Pia Kamati inashauri kuwa ni vyema Wizara ikafanya utaratibu wa kununua mtambo wa gesi (Oxygen) hospitalini hapo ili iweze kusaidia upatikanaji wa oxygen hasa ikizingatiwa kuwa huduma za upasuaji zinafanyika kila siku.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kufanya mkakati maalumu wa kuyakarabati majengo ya vituo vya afya ambavyo vingi miongoni mwao ni vibovu na mazingira yake hayaridhishi kutoa huduma kwa wagonjwa wanaofika hospitalini hapo. Aidha Kamati inashauri kuwa kutokana na hatua ya Serikali ya kuamua kugatua baadhi ya huduma zikiwemo huduma za afya, ni vyema kwa Wizara husika kukaa na Halmashauri zao na kuyakarabati majengo yaliyopo katika Wilaya zao kwa awamu ili changamoto ya ubovu wa baadhi ya Vituo vya Afya na Hospitali uweze kuondoka.

AFISI ZA MKEMIA MKUU WA SERIKALI

Mafanikio

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya ziara katika Afisi na maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali hapo Maruhubi na kueleza kuwa Afisi hiyo imepiga hatua kubwa ya maendeleo kwa kupata jengo jipya ambalo ujenzi wake umekamilika. Tunaiopongeza sana Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kufanikisha ujenzi wa Afisi na Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali (Government Chemist).

Mheshimiwa Spika, Hatua iliyobaki hivisasa ni ya uwekaji samani na vitendea kazi. Aidha Kamati ilielezwa kuwa kutokana na ukubwa wa eneo waliopata Afisi ya Mkemia Mkuu imetanua wigo wa kufanya kazi kwa kuongeza maabara nyengine Afisi itakua na maabara nane ukilinganisha na Maabara tatu zilizopo hivi sasa.

Changamoto

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo, Kamati imeona changamoto nyingi za msingi zinazoikabili Afisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali ambapo hatua za haraka zinahitajika kuchukuliwa ili kuiwezesha taasisi hiyo kufanya kazi kwa umakini zaidi. Changamoto zenyewe ni kama vile Uchache wa fedha za ruzuku inayotolewa ambapo katika bajeti hii fedha hizo zimezidi kuwa pungufu na kupelekea kukwama kufanyika kwa baadhi ya kazi za msingi.

Mheshimiwa Spika, Hali hii inaonekana wazi kutokana na kushuka kwa ruzuku ambapo katika bajeti ya mwaka 2014/2015 Afisi ilipewa ruzuku ya Tsh. milioni 700;

2016/2017 ilipatiwa Tsh. milioni 600 na mwaka 2017/2018 ilipatiwa Tsh. milioni 500. Malengo ya fedha hizi ni kuendesha kazi mbali mbali za kimaabara na Utawala za Afisi ya Mkemia Mkuu ambayo hivi sasa imeongezeka ukubwa wa jengo lake na Maabara za kufanya uchunguzi kutoka maabara tatu hadi nane.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imegundua changamoto ya kuhama kwa baadhi ya wataalamu wa maabara kutokana na kuwepo kwa tofauti ya maslahi baina ya Afisi ya Mkemia Mkuu na taasisi nyengine jambo ambalo husababisha baadhi ya wataalamu muhimu na adimu kuhamia kwenye taasisi zenye maslahi mazuri zaidi. Aidha changamoto ya maslahi madogo pia inahatarisha ufanisi wa kazi kutokana na uwezekano wa kurubuniwa kwa baadhi ya wataalamu na watuhumiwa hasa wanaojihusisha na biashara haramu ya dawa za kulevya ambayo yanapokamatwa vipimo vyake hupelekwa kwa Mkemia Mkuu kupata uthibitisho.

Mheshimiwa Spika, Mkemia Mkuu anakabiliwa na changamoto kubwa ya kutakiwa kuhudhuria katika kesi nyingi zinazohitaji ushahidi kutoka kwa Mkemia Mkuu wa Serikali Mahakamani jambo ambalo kwa kiasi kikubwa hupelekea kesi nyingi kufutwa kutokana na uchache wa wataalamu ambao wangeweza kufika Mahakamani na kuwasilisha vielelezo vinavyohitajika.

Mheshimiwa Spika, Afisi ya Mkemia Mkuu ina gari moja tu ambayo inatumiwa na viongozi wa Taasisi hiyo, kukosekana kwa usafiri wa kuwafikisha wataalamu hao Mahakamani kunakwamisha utendaji wa Afisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa changamoto ya wataalamu wa Afisi ya Mkemia Mkuu kupewa "*Risk allowance*" ndogo mno ya shilingi 75,000/= tu ukilinganisha na kazi ngumu na nzito wanazozifanya.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo kamati inaishauri Wizara na Serikali kwa ujumla kuiongezea ruzuku Afisi ya Mkemia Mkuu ili kazi zinazopangwa kufanyika katika Afisi hiyo zifanyike kwa wakati uliopangwa chini utaalamu wa hali ya juu ambao upo. Kitendo cha kuipunguzia ruzuku Afisi hii kimeisikitisha mno Kamati kutokana na uhalisia wa kazi zinazofanywa na Afisi hii pamoja na vifaa vinavyohitaji gharama kubwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua za makusudi za kuwaongezea wataalamu wa Afisi ya Mkemia Mkuu maslahi yao ili changamoto ya kuhama kwa baadhi ya wataalamu wa maabara na kuhamia taasisi zenye maslahi mazuri zaidi iweze kuondoka.

Mheshimiwa Spika, inaishauri Serikali kushughulikia na kuyafanyiakazi mapendekezo yao ya "*Scheme of Service*" ambayo yameshawasilishwa katika Wizara inayoihusika na Utumishi zaidi ya mara moja lakini bado hakuna hatua zilizochukuliwa. Hali hii inawakatisha tamaa watendaji wa Afisi ya Mkemia Mkuu na kuwavunja moyo na

hatimaye baadhi yao kuondoka kwa ajili ya kufuata maslahi mazuri. Aidha Kamati inazidi kusesitiza kuongezwa kwa maslahi ya wataalamu hao ili ufanisi wa kazi zao uweze kupatikana *pamoja* na kuepuka vishawishi vya watuhumiwa ambao wanaweza kuwarubuni wataalamu wetu kwa fedha nyingi ili waharibu ushahidi.

Mheshimiwa Spika, Kamati imesikitishwa na taarifa iliyopatiwa na Afisi ya Mkemia Mkuu kwamba baadhi ya wataalamu wake hudhalilishwa na watendaji wa Mahakama wanapokwenda Mahakamani kutoa ushahidi wa vielelezo walivyovichunguza, hivyo Kamati inaiomba Wizara na Serikali kwa ujumla kulichunguza suala hilo kwa undani endapo ni kweli linafanyika, wahusika wa kadhia hiyo wachukuliwe hatua za kinidhamu.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Wizara ya Afya kukutana na Afisi ya Mwanasheria Mkuu na kulizungumza upya suala la wataalamu wa Afisi ya Mkemia Mkuu kuhudhuria Mahakamani katika kesi wanazotakiwa kuzitolea ushahidi wa kimaabara kutokana na ukweli kuwa baadhi ya kesi ndogo ndogo zinahitaji "*certificate*" ya uchunguzi tu ili ziweze kuiendelea.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri hivyo kwa kuwa wataalamu waliopo katika Afisi ya Mkemia Mkuu kwa sasa ni wachache na hawatoshelezi katika hitaji hilo na endapo ushauri huu utafanyiwa kazi utapunguza na kuondosha kabisa hali iliyopop hivi sasa katika Mkoa wa Kusini ya kesi nyingi kufutwa kutokana na kukosekana kuhudhuria Mahakamani kwa mtaalamu kutoka Afisi ya Mkemia Mkuu. Aidha kwa kesi ambazo ni kubwa na zina maslahi ya nchi, Kamati haina pingamizi na takwa la sasa la kuwalazimisha wataalamu wa Mkemia Mkuu kuhudhuria katika kesi hizo kutokana na uzito wa kesi zenyewe.

BAADA YA AWAMU YA MWANZO YA UGATUZI

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ustawi wa Jamii ya Baraza la Wawakilishi katika kazi zake za kuisimamia Serikali imepewa jukumu la kuzisimamia Wizara mbili ambazo ni Wizara ya Afya na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali, kutokana na hali hiyo Kamati ilifanya juhudi ya kukutana na taasisi zilizogatuliwa kwa kufanya ziara katika Manispaa na Halmashauri na Wilaya mbali mbali za visiwa vya Unguja na Pemba kuona maendeleo ya afya katika awamu hii ya mpito ya ugatuzi ili kuondosha mwanya wa pengo katika utendaji.

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa kisiwa cha Unguja, kamati ilifanya ziara katika Halmashauri za Wilaya ya Kaskazini A na Kaskazini B, Halmashauri ya Wilaya ya Kusini na Halmashauri ya Wilaya ya Kati. Kwa upande wa Pemba Kamati ilifanya ziara katika Halmashauri ya Wilaya ya Micheweni, Baraza la Mji la Wete, Chake Chake na Mkoani pamoja na kukutana na watendaji wa Wilaya hizo na Madiwani kuzungumzia masuala ya afya ambayo kaw kiwango kikubwa bado yanasimamiwa na Wizara ya Afya.

Mambo yaliyogatuliwa katika Sekta ya Afya

Mheshimiwa Spika, Mambo muhimu yaliyogatuliwa kwa Wizara ya Afya ni Uendeshaji wa Vituo vya Afya vya Daraja la kwanza na Daraja la Pili.

Mambo ambayo hayajagatuliwa

- Uajiri wa wafanyakazi bado unasimamiwa na Wizara ya Afya.
- Mishahara ya watendaji bado inalipwa na Wizara ya Afya.
- Sera, miongozo, mikakati, dawa na vifaa bado vinaendelea kusimamiwa na Wizara ya Afya.
- Kurugenzi yote ya Kinga bado ipo Makao Makuu ya Wizara na Mkurugenzi wake.

MAFANIKIO YA UGATUZI KATIKA SEKTA YA AFYA

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua hii ya awali ya ugatuzi wa baadhi ya huduma za afya kamati imeona kuna mafanikio yameanza kupatikana kama ifuatavyo:-

- a. Halmashauri za Wilaya zote zimeupokea Ugatuzi vizuri na mpaka hivi sasa tayari kazi zilizopangwa zimeshaanza na kazi zinafanyika licha ya changamoto kadhaa zinazojitokeza. Tunaiopongeza sana Wizara ya Nchi, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa, Serikali za Mitaa na Idara Maalumu za SMZ kwa kulipokea vizuri swala la ugatuzi na kutoa elimu ya kutosha katika Wilaya zote.
- b. Serikali za Mitaa zimekuwa zinafuatilia kwa karibu huduma za Afya zinazotolewa katika Vituo mbali mbali vya Afya vilivyogatuliwa.
- c. Upatikanaji wa fedha za matumizi mengineyo (O/C) na upelekaji wa huduma umeanza kuwa wa ufanisi baada ya Ugatuzi.
- d. Serikali kuu imepunguziwa mzigo na urasimu wa upatikanaji na uendeshaji wa huduma za msingi za afya na huduma hizo kwa sasa zimeanza kuwa za ufanisi mkubwa.

CHANGAMOTO ZILIZOBAINIKA KATIKA KIPINDI CHA MPITO CHA UGATUZI-UNGUJA

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio makubwa yaliyopatikana Kamati imebaini Changamoto kadhaa zimejitokeza katika Ugatuzi katika sekta ya afya kama ifuatavyo:-

- a) Madiwani wanahitaji kuelimishwa na kufahamishwa kwa kina sheria ya Serikali za Mitaa ya mwaka 2014 na Sheria ya Afya ya Jamii na Mazingira ambazo zimeweka masharti yanayofafanua majukumu ya msingi ya Madiwani, ili Madiwani waweze kusimamia majukumu yao mbali mbali.

- b) Kuna uhaba mkubwa wa watendaji hasa madaktari na wauguzi, ambapo imeelezwa kuwa moja ya sababu yake ni mfumo wa uajiri unaotumika hivi sasa ambapo uajiri huchukuwa muda mrefu na hauzingatii mahitaji halisi ya watumishi wanaohitajika.
- c) Ushirikiano mdogo kwa baadhi ya Wilaya kutoka kwa baadhi ya viongozi wa Jimbo kama vile Wawakilishi na Madiwani jambo ambalo limepelekea baadhi ya kazi zilizogatuliwa kutofanyika kwa ufanisi.
- d) Changamoto ya vitendea kazi hasa usafiri nayo ni miongoni mwa changamoto kubwa iliyojitokeza na kupelekea kuzorota kwa ufuatiliaji wa kazi zilizopangwa.
- e) Serikali za Mitaa zinapata changamoto ya bajeti baada ya kuongezwa majukumu ya Ugatuzi, ingawa fedha zinapatikana lakini hazitoshi, zipo Wilaya wanapata pesa za kuendeshea kazi. Lakini bado Wilaya nyengine hawajaziona.
- f) Mashirikiano madogo kwa baadhi ya maeneo baina ya Madiwani, Wakurugenzi wa Halmashauri na Watendaji wa Wizara yanazorotesha kazi za Ugatuzi na baadhi yao kufanyika pasi kuwashirikisha wahusika hasa Madiwani.
- g) Madiwani wamekuwa na uwelewa mdogo kuhusu dhamana zao za kusimamia, kuhoji na kupitisha bajeti za Mabaraza na Halmashauri zao wakati fedha za Ugatuzi zimeshaanza kufikishwa kwenye uangalizi wao.

CHANGAMOTO ZINAZOKABILI SEKTA YA AFYA KATKA KIPINDI CHA MPTO CHA UGATUZI – PEMBA

Mheshimiwa Spika, Changamoto za kipindi cha mpito cha ugatuzi ambazo zimebainika na Kamati katika ziara yake kisiwani Pemba ni hizi zifuatazo:-

- a) Kukosekana miongozo ya usimamizi na uendeshaji wa huduma za afya zilizogatuliwa; Kamati imebaini kuwa baadhi ya kazi zinafanyika kila mtu na mtizamo wake kupelekea kukosekana kwa "*uniformity*". Hakuna mpango wa makabidhiano na maelekezo ya namna ya kusimamia huduma zilizogatuliwa kwa afya kutoka zilipokuwepo kwenda Serikali za Mitaa.
- b) Kumekosekana ufahamu wa kutosha wa dhana ya Ugatuzi kwa baadhi ya watendaji wa Serikali za Mitaa na sekta ya Afya; Kamati imebaini baadhi ya huduma zilizogatuliwa zinapata changamoto kutokana na baadhi ya watendaji wa sekta ya Afya kuendelea kuhodhi baadhi ya nyenzo za utendaji kazi, kwa mfano vyombo vya usafiri.
- c) Mawasiliano yasiyotosheleza baina ya Watendaji wa Serikali za Mitaa wenyewe kwa wenyewe na watendaji wa sekta ya Afya. Kamati imebaini baadhi ya

Wafanyakazi wa sekta ya Afya wamepewa uhamisho kutoka Pemba kwenda maeneo mengine muda mfupi baada ya kuripoti vituoni mwao. Aidha, Baadhi ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa zimeifahamisha Kamati kuwa kumekuwa hakuna vikao vya kuratibu utendaji kazi wa huduma zilizogatuliwa na watendaji wa afya.

- d) Kutoshirikishwa na kutambuliwa kwa baadhi ya Madiwani katika maeneo ya Serikali za Mitaa ambako huduma za ugatuzi zinahitaji kufuatiliwa na kusimamiwa.
- e) Madiwani na baadhi ya watendaji wa Serikali za Mitaa kutokuwa na ufahamu wa kutosha wa Sheria ya Serikali za Mitaa, Sheria ya Afya ya Jamii na Mazingira na Sheria za Mfuko wa Jimbo ambazo zinahusiana moja kwa moja na kazi na uwezo wa kufanya majukumu yao ya usimamizi kwa uhakika na kujiamini zaidi.
- f) Madiwani hawana nyenzo za kufanyia kazi hasa baaada ya maeneo ya Wadi zao kuongezeka sambamba na huduma zilizogatuliwa, mfano wa nyenzo hizo ni vyombo vya usafiri vya kuwawezesha kufatilia majukumu hayo.
- g) Uhaba mkubwa wa watendaji hasa madaktari na wauguzi katika vituo vya afya.
- h) Uratibu hafifu kutoka baadhi ya Ofisi za Wilaya kutokana na uchache wa maafisa na ufinyu wa nafasi za kufanyia kazi.

MAONI YA UJUMLA YA KAMATI KUHUSIANA NA UGATUZI

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ustawi wa Jamii inachukua nafasi hii kuipongeza Serikali kwa uamuzi wake makini wa kuamua kugatua baadhi ya maeneo katika sekta ya afya ambazo Kamati inazisimamia.

Mheshimiwa Spika, Baada ya ziara kisiwani Pemba na Unguja na kukutana na Madiwani na watendaji wa Serikali za mitaa ambako ugatuzi ndiko unakohusika zaidi, Kamati inaishauri Serikali na Wizara zote zinazohusika kuzichukua changamoto hizi zilizoonekana na Kamati na kubainishwa ndani ya ripoti na zile ambazo Kamati haijaziona ambazo Wizara zinazohusika zimezipata.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa maoni haya kutokana na ukweli kwamba Ugatuzi kwa hapa kwetu ndio kwanza unianza na tunapaswa kutoa mashirikiano ya hali ya juu ili tuweze kufanikiwa. Pia Kamati inaishauri Serikali kuwapa taaluma wahusika wote wa ugatuzi kwa kuwapeleka kwa wenzetu ambao wameanza zamani Ugatuzi kwa lengo la kujifunza kama vile kwa nchi jirani za Kenya, Rwanda na Tanzania Bara.

HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ustawi wa Jamii inatoa pongezi kwa Wafanyakazi wote wa Wizara ya Afya hasa wa Vijijini ambao ni wachache lakini wanafanyakazi kwa bidii zaidi. Pia tunavipongeza Vitengo vya TFDA, Damu Salama na Kitengo cha Uti wa Mgongo kwa ubunifu na uendelezaji mzuri wa majukumu yao.

WIZARA YA ELIMU NA MAFUNZO YA AMALI

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali ni Wizara ya pili inayosimamiwa na Kamati ya Ustawi wa Jamii ya Baraza la Wawakilishi katika utekelezaji wa kazi zake mbali mbali. Kamati ya Ustawi ilifanyakazi na Wizara Elimu na Mafunzo ya Amali katika vipindi tofauti kama vilivyoanishwa katika utangulizi wa ripoti hii.

Mheshimiwa Spika, Katika vipindi hivyo Kamati ya Ustawi wa Jamii imefatilia utekelezaji wa Programu kuu na programu ndogo za Wizara kwa mujibu wa bajeti ya mwaka wa fedha 2017/2018 iliyopitishwa na Baraza la Wawakilishi la Zanzibar. Katika Bajeti hiyo Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali inasimamia programu kuu zifuatazo:-

1. PROGRAMU YAMAANDALIZI NA MSINGI

2. PROGRAMU YA ELIMU YA SEKONDARI

3. PROGRAMU YA ELIMU YA JUU

4. PROGRAMU YA ELIMU MBADALA NA MAFUNZO YA AMALI

5. PROGRAMU YA ELIMU BORA

6. PROGRAMU YA UONGOZI NA UTAWALA

Mheshimiwa Spika, Idara, Taasisi na Vitengo mbali mbali vya Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali vinasimamia utekelezaji wa Programu hizo kuu ambazo pia zinajumuisha na programu ndogondogo kwa mwaka wa fedha 2017/18. Kamati ya Ustawi wa Jamii imeyaweka masuala mbali mbali yaliyofanyiwa kazi kama yalivyotekelezwa kupitia programu kuu za hapo juu kama ifuatavyo:-

1. PROGRAMU YA ELIMU YA MAANDALIZI NA MSINGI

Mheshimiwa Spika, Programu hii inahusu utoaji wa elimu ya maandalizi na msingi kwa wanafunzi wenye umri kati ya miaka minne hadi kumi na moja. Katika kipindi kuanzia mwezi wa Julai, 2017 Serikali ya Mapinduzi Zanzibar imegatusa baadhi ya kazi

zinazofanyika chini ya Programu hii na kuzipeleka katika Serikali za Mitaa kwa mujibu wa Sheria ya Serikali za Mitaa namba 7 ya mwaka 2014. Taarifa hii ya Kamati itafafanua utekelezaji wa kazi za ugatuzi, mafanikio na changamoto zake katika sekta ya Elimu katika paragrafu zinazofuata hasa ikizingatiwa kwamba hii ni hatua ya mwanzo ya ugatuzi.

Mafanikio katika utekelezaji wa programu

Mheshimiwa Spika, Katika kupitia utekelezaji wa Programu hii yapo mafanikio makubwa yaliopatikana kama ifuatavyo:-

- a. Kuondolewa kwa michango ya fedha kutoka kwa Wazazi ambapo inakisi sera ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar elimu bure.
- b. Ongezeko kubwa la uandikishaji wa Wanafunzi wa maandalizi na Msingi baada ya kufutwa michango.
- c. Ongezeko la kasi ya uimarishaji wa miundombinu ya kusomea kwa maandalizi na msingi.
- d. Kugatuliwa kwa baadhi ya huduma za elimu ya msingi na maandalizi na kupelekwa kwenye Serikali za Mitaa kama vile Gharama za chakula kwa wanafunzi wa Skuli za Maandalizi (posho la uji), Malipo ya nauli za walimu wanaosemesha maeneo ya mbali, Kuhamasisha kazi za uandikishaji wanafunzi wa maandalizi na msingi, Fedha za matengenezo madogo madogo ya Skuli za Maandalizi na Msingi Malipo ya posho za Maafisa wa Elimu wa Wilaya.

Changamoto katika utekelezaji wa Programu

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo zipo changamoto kadhaa zinajitokeza kwa ujumla katika utekelezaji wa programu ya Maandalizi na Msingi kama ifuatavyo:-

- a. Ongezeko kubwa la Wanafunzi na uhaba wa madarasa katika Skuli mbalimbali za Maandalizi na Msingi kwa Unguja na Pemba. Kamati ya Ustawi imeona baadhi ya Skuli zina idadi kubwa ya wanafunzi katika darasa moja kuanzia wanafunzi 80 mpaka 120 mfano skuli ya Sizini, Wilaya ya Micheweni Pemba, na nyengine zikizidi mpaka wanafunzi 290 kwa darasa moja, mfano skuli ya Kinuni Wilaya ya Magharibi Unguja. Aidha zipo Skuli kadhaa zina uhaba au ukosefu wa madarasa ya Maandalizi.
- b. Uhaba wa walimu wa ngazi ya cheti na Diploma katika Skuli za Maandalizi na Msingi; Kamati imeona pamoja na wingi wa Wanafunzi uliopo, walimu wenye

uwezo wa kufinyanga watoto kuanzia Maandalizi na darasa la kwanza na kuendelea wapo wachache, walimu hawa ambao hupatiwa mafunzo maalumu ya kuanza kumuandaa mtoto kujuwa kusoma, kuandika na kuhesabu wameadimika na moja ya sababu ambayo kamati imejulishwa na wahusika mbalimbali wa sekta ya elimu ni kuondolewa kwa mafunzo ya ualimu ngazi ya cheti yaliyokuwa yakitolewa zamani na Chuo cha Ualimu Nkurumah, ambacho hivi sasa kimeunganishwa na Chuo Kikuu cha Taifa cha Zanzibar (SUZA).

- c. Ukosefu wa vyoo kwa baadhi ya Skuli za Maandalizi na Msingi, kamati imepitia na kuona baadhi ya skuli zinakosa vyoo na watoto wanajisaidia kwenye maeno ya nje (vichakani/pwani) mfano Skuli ya Tumbatu Gomani na Mjini Kiuyu Pemba. Aidha zipo na nyengine ambazo vyoo vipo lakini havitoshi na vina uhaba wa maji safi na salama.
- d. Wingi wa Masomo wanayosomeshwa wanafunzi wa ngazi ya Msingi; kamati imepata malalamiko kutoka kwa wahusika mbali mbali wa elimu kuwa wanafunzi wa msingi wanasomeshwa masomo mengi wakiwa wadogo, kuna uwezekano wa kutopatikana matokeo mazuri. Hapo zamani mkazo ulikuwa kwenye masomo ya kingereza, Kiswahili na hesabu.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo kamati imeelekeza yafuatayo:-

- a. Kamati inashauri kurejeshwa ajira za walimu wa cheti makhususi kwa kukidhi upungufu kwenye madarasa ya chini.
- b. Kamati inashauri Serikali ivirejesha tena Vyuo vya Ualimu kama ilivyo kwa nchi za jirani mfano Tanzania Bara ambapo vyuo hivyo bado vipo na vinasomesha taaluma ya elimu (profession) na siyo utaalumu wa elimu (academic). Mbali ya kuwepo Vyuo Vikuu kadhaa Tanzania Bara. Lakini Vyuo vya Ualimu bado vinaendelea kama Kigurunyembe (Tabora), Chang'ombe (Dar es Salaam) na Butimba (Mwanza).
- c. Kamati inaishauri Wizara kuharakisha kumaliza madarasa yaliyoanzwa kwa nguvu za wananchi, vilevile kuongezwa madarasa ya msingi na ujenzi wa Skuli mpya katika maeneo ambayo kuna wanafunzi wengi.
- d. Idara ya Elimu ya Maandalizi na Msingi kwa kushirikiana na Taasisi zinazohusika ihakikishe inafanya ukaguzi wa Skuli za Maandalizi za kila Wilaya kuhakikisha kuwa huduma za vyoo, maji safi na salama zinakuwepo muda wote.

- e. Sera ya elimu imefika wakati ifanyiwe mapitio kwa kushirikisha wahusika na wataalamu wa ngazi mbali mbali za sekta ya elimu na kuweka mpango wa masomo ambayo mwanafunzi wa maandalizi na msingi anayamudu vizuri.
- f. Kamati inaagiza kuwe na mpango wa ufuatiliaji wa karibu wa maendeleo ya elimu ya Maandalizi na Msingi kuhakikisha wanafunzi wanaoanza waweze kujuwa kusoma, kuandika na kuhesabu kama sera ya elimu inavyoelekeza.

2. PROGRAMU YA ELIMU YA SEKONDARI

Mheshimiwa Spika, Programu hii inahusu usimamizi wa elimu ya Sekondari kwa vijana wenye umri kati ya miaka 12 hadi 17. Kamati imepitia na kukaguwa kazi mbali mbali zinazofanyika kupitia programu hii ya elimu ya sekondari.

Mafanikio ya utekelezaji wa programu

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa programu ya elimu ya Sekondari kamati imeona mafanikio yafuatayo:-

- a. Kuimarishwa kwa miundombinu ya majengo ya Skuli za Sekondari katika Wilaya zote za Zanzibar. Tunaipongeza sana Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kulifanikisha hili hasa ukitilia maanani ongezeko kubwa la wanafunzi wanaoingia Sekondari kama vile ilivyoagiza sera ya elimu.
- b. Walimu wanaendelea kutekeleza wajibu wao wa kusomesha licha changamoto kadhaa zinazowakabili. Kwa hili tunawapongeza sana walimu kwa kufanyakazi kwa bidii ndani ya mazingira magumu.

Changamoto za Utekelezaji wa Programu

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo Kamati imebaini changamoto zinazokabili utekelezaji wa programu ya elimu ya sekondari kama ifuatavyo:-

1. Matokeo yasiyoridhisha ya Mitihani ya Kitaifa

Mheshimiwa Spika, Hali hii ya matokeo yasiyoridhisha imekuwa ikijitokeza kila mwaka kwa wanafunzi wa kidato cha nne na kidato cha sita. Kamati inatambuwa jitihada kubwa zinazofanywa na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali katika kutatuwa changamoto hii. Katika ripoti ya Kamati ya Ustawi wa Jamii ya mwaka jana (Febuari 2017) Kamati imeeleza kwa urefu changamoto hii na kutoa ushauri kuhusu hatua zinazopaswa kuchukuliwa za kuitatuwa changamoto hiyo, hata hivyo Kamati inaendelea kushauri hatua endelevu za kuchukuliwa ili kukabiliana na changamoto hiyo.

2. Changamoto mahususi kwa Skuli za Sekondari Zanzibar

Mheshimiwa Spika, zipo changamoto tumezibaini mahususi katika Skuli za Sekondari zilizotembelewa na Kamati ambazo ni hizi zifuatazo:-

- i. Uvamizi wa maeneo ya skuli ya Muanda; kamati imefahamishwa kuwa kuna mwananchi amevamia eneo la Skuli hiyo eneo ambalo ni mali ya Serikali.
- ii. Ukosefu wa gesi katika maabara za Skuli ya Muanda, Chasasa na Utaani aidha tatizo hili litazamwe kwa Skuli nyengine kadhaa za Sekondari ambazo Kamati haijazifikia.
- iii. Tatizo la Uhalifu katika maeneo ya Skuli ya Faraja; kamati imepatiwa taarifa ya vitendo vya uhalifu vinavyofanywa na baadhi ya vijana wa maeneo ya Skuli ya Faraja vijana hao wanaharibu mazingira ya Skuli kwa kuchimba mchanga wakiwa na gari za punda na ng'ombe na wanapozuiliwa hutumia silaha za kienyeji kujihami. Aidha vijana hao wanawaibia wanafunzi na kuwajeruhi kwa silaha za kienyeji kama mapanga na pauro, yapo matukio ya kushambuliwa wanafunzi yamejitokeza.
- iv. Ukosefu wa dakhalia katika skuli za Sekondari angalau kwa kidato cha tatu, kidato cha nne, kidato cha tano na kidato cha sita.
- v. Uhaba wa walimu wa Sayansi na Hisabati.
- vi. Malimbikizo ya madai ya walimu hasa wanaopanda vyeo kutolipwa mishahara mipya wanayostahiki kwa wakati na pale wanapoanza kulipwa basi malimbikizo yao yanachukuwa muda mrefu kulipwa.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Katika kukabiliana na changamoto ya matokeo yasiyoridhisha ya mitihani ya kitaifa Kamati inapendekeza yafuatayo:-

- a. Kuimarishwa elimu ya Maandalizi na Msingi kwa kuweka mazingira mazuri ya wanafunzi kusomeshwa kwa kuwa huko ndiko kwenye matayarisho ya wanafunzi kufanya vizuri baadaye.
- b. Kukabiliana na changamoto ya uhaba wa walimu katika ngazi zote na kuwawekea walimu mazingira mazuri ya kusomesha.

- c. Walimu kutekeleza wajibu wao wa kufundisha na Wizara iweke mikakati maalumu na endelevu ya kuhakikisha kuwa walimu wanatekeleza wajibu wao huo kama inavyopasa.
- d. Ukaguzi wa walimu uimarishwe kubaini walimu wasiotimiza wajibu wao ipasavyo na hatua za kinidhamu kuchukuliwa dhidi yao.

Mheshimiwa Spika, Sambamba na hatua hizo, Kamati ya Ustawi wa Jamii inaendelea kuishauri Serikali kukabiliana na changamoto ya matokeo yasiyoridhisha kwa kuchukuwa hatua zaidi zifuatazo:-

- a. Kujenga Dakhalia na Maabara za kufundishia; kamati imefahamishwa kuwa Skuli za nyingi zinazofanya vizuri katika mitihani ya kitaifa ya kidato cha nne na sita zimewekewa miundombinu mizuri ya kufundishia kama vile dakhalia ambazo zinawaweka wanafunzi pamoja katika mazingira ya utulivu yasiyokuwa na shinikizo na changamoto za kijamii. Kamati inatambuwa kuwa jambo hili linawezekana kupitia mipango mbali mbali ya Serikali kama vile ilivyowezekana kupitia miradi ya ujenzi wa Skuli za mpya kila Wilaya kupitia ufadhili wa wahisani wa Maendeleo.
- b. Kuhakikisha vifaa vya kufundishia kama vile vitabu na vifaa vya maabara vinapatikana kwa wakati. Kamati katika kutembelea baadhi ya Skuli imegundua kuwa vifaa hivyo hasa vya maabara hupatikana miezi mitatu tu kabla ya wanafunzi hawajafanya mitihani yao, hali hiyo haiwezi kuleta mtokeo mazuri kwa vile mwanafunzi hapati muda wa kutosha wa kujifunza kwa vitendo.
- c. Mkakati wa kuajiri walimu wa fani mbali mbali uwe endelevu kwasababu sikuzote wapo walimu wanaostaafu. Walimu kujengewa uwezo kwa kupatiwa mafunzo na mbinu mpya za ufundishaji kupitia vituo vya walimu, aidha kuwawekea mazingira mazuri yasiyokuwa na shinikizo kama vile usafiri au nauli zinazokidhi masafa wanayosafiri.

3. PROGRAMU YA ELIMU YA JUU

Mheshimiwa Spika, Programu ya Elimu ya Juu inahusu uratibu wa elimu ya juu, huduma za mikopo ya elimu ya juu, huduma za sayansi na teknolojia na huduma ya elimu ya juu, ushauri na utafiti.

Mafanikio katika utekelezaji wa Programu

Katika utekelezaji wa programu hii Kamati imeona kuna mafanikio kadhaa muhimu yamepatikana kama ifuatavyo:-

- a. Huduma ya utoaji mikopo ya elimu ya juu kwa wanafuzi wapya na wazamani imefanyika, jumla ya wanafunzi wapya 1,461 wamefungishwa mikataba ya mkopo kwa mwaka 2017/18. Aidha wanafunzi 2,582 wanaondelea wamefanyiwa malipo ya muhula wa kwanza wa ada ya mitihani na masomo.
- b. Kazi za uratibu wa wanafunzi wanaopatiwa ufadhili wa masomo ndani na nje ya nchi zimefanyika.
- c. Chuo Kikuu cha Taifa cha Zanzibar (SUZA) kinaendelea kutekeleza kazi zake za kutoa elimu ya Juu katika fani mbali mbali hasa baada ya kuunganisha vyuo vya Afya, Fedha na Utalii. Tunakipongeza Chuo Kikuu cha Taifa SUZA kwa kukamilisha ukumbi mpya wa shughuli za mbali mbali (multi purpose Hall), ukumbi huu umepewa jina la Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Dkt. Ali Mohamed Shein Hall.
- d. Mahafali ya 13 ya SUZA yaliyofanyika tarehe 15/02/2018 katika Kampasi ya Tunguu, Mkuu wa Chuo, Chancellor Dkt. Ali Mohamed Shein amewatunuku wahitimu saba (7) wa shahada ya Uzamili wa Sayansi ya Kemia (MSc. Chemistry), amewatunuku wahitimu watatu (3) wa shahada ya uzamili ya Sayansi ya Mazingira 2016/17 (Msc. Enviromental Science), pia amewatunuku wahitimu kumi na moja (11) wa shahada ya Uzamili ya Sanaa ya Kiswahili 2016/17 (Phd. Kiswahili).
- e. Maendeleo ya Ujenzi wa Jengo la Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Karume (KIST) Mweni ambapo jengo lipo katika hatua nzuri ya kukamilika.

Changamoto za Utekelezaji wa Programu

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo Kamati imebaini baadhi ya changamoto zinazokabili utekelezaji wa Programu kama ifuatavyo:-

a. Bodi ya Mikopo ya Elimu ya Juu

- i. Kusitishwa Mikopo ya elimu ya juu kwa wafanyakazi wa Serikali wanaojiendeleza.
- ii. Uchelewaji wa kutumiwa fedha kwa baadhi ya wanafunzi hasa wa vyuo vya nje ya Zanzibar.

- iii. Tatizo la ufinyu wa jengo la Ofisi ya Bodi ya Mikopo ya Elimu ya Juu; Kamati bado inaripoti tena hali hiyo ya ufinyu wa jengo la Ofisi za Bodi ya Mikopo kwa nia ya kuikumbusha Wizara kuchukuwa hatua ya kujenga lao makhususi kwa Bodi ya Mikopo hapo Mazizini nyuma ya Makao Makuu ya Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali.

b. Chuo Kikuu cha Taifa Zanzibar (SUZA)

- i. Chuo Kikuu cha Taifa Zanzibar (suza) hakipatiwi fedha za maendeleo kwa ajili ya Miradi mbali mbali ya chuo hicho ambayo inasuasua kutokana na ukosefu wa fedha Mfano miradi ya uimarishaji wa miundombinu ya majengo.
- ii. Kuna tatizo kubwa la uvamizi wa maeneo ya ardhi ya SUZA katika kampasi zake mbali mbali Unguja na Pemba, tatizo hili linaelekea kuwa kubwa hivi sasa. Kamati imeona na kuelezwa maeneo ya ardhi yaliyovamiwa katika Kampasi ya Mbweni (Skuli ya Afya), Kampasi ya Nkurumah, Mchangamdogo, Tunguu na Maruhubi (Taasisi ya Utalii). Maeneo hayo yamevamiwa na wananchi kwa kujengwa nyumba za makaazi, shughuli za biashara na kilimo.
- iii. Changamoto ya Vyuo vilivyunganishwa na kukosa fedha za Matumizi kwa ajili uendeshaji wa kazi zake mbali mbali, hapo awali kabla ya kuunganishwa vyuo hivyo vilikuwa vikipata fedha hizo kupitia taasisi zao. Vyuo vyenyewe ni Chuo cha Afya Mbweni, Chuo cha Utalii cha Maruhubi na Taasisi ya Uongozi na Usimamizi wa Fedha Chwaka. Hata hivyo baada ya vyuo hivyo kuunganishwa na SUZA fedha hizo hazipatikani tena wala SUZA haipatiwi fedha hizo. changamoto hii inaipa mzigo wa bajeti SUZA wa kuvihudumia vyuo hivyo wakati mwengine huduma zinachelewa.
- iv. Athari za Kimazingira kwa Taasisi ya Utalii ya Maruhubi; Kamati imeona athari ya kimazingira ya kupanda kwa maji ya bahari katika eneo la Taasisi, kamati imefahamishwa kuwa tatizo hilo huenda limetokana na ujenzi wa mradi wa hoteli unaoendelea jirani na Taasisi hiyo, mradi ambao unahusisha kufukiwa kwa sehemu ya bahari mkabala na eneo hilo.

c. Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Karume (KIST)

- i. Uhaba wa walimu wa masomo ya ufundi hasa wa ngazi ya shahada ya Uzamivu (Phd) ambao waliopo wanahitaji kuendelezwa kufikia ngazi hiyo.

- ii. Kutopatikana kwa ufumbuzi wa tatizo la matumizi ya umeme wa jua baina ya Taasisi ya Karume na Shirika la Umeme (Zeco), licha ya kuchukuliwa hatua kadhaa za kutafuta ufumbuzi wa kudumu wa suala hilo bado hatua hizo hazijazaa matunda na mvutano bado unaendelea.

d. Bodi ya Mikopo ya Elimu ya Juu ya Tanzania na Kamisheni ya Vyuo Vikuu Tanzania (TCU)

- i. Kupanda kwa viwango vya mikato vya Bodi ya Mikopo Elimu ya Juu ya Tanzania kutoka 8% mpaka 15% ya mshahara, ambayo inaathiri wahitimu wa Zanzibar walioajiriwa. Viwango hivyo haviendani na viwango vya mishahara kwa wanafunzi wanaojiriwa Ujanda wa Zanzibar ambao mishahara yao hailingani na wenzao wa Jamhuri ya Muungano.
- ii. Kutozingatiwa baadhi ya masomo ya lugha na dini ya kidato cha sita kuwa ni sehemu ya sifa (credits) za kumuwezesha mwanafunzi kuendelea na masomo yake elimu ya juu. Changamoto hii inaathiri sana wanafunzi kutoka Zanzibar.
- iii. Mabadiliko ya mfumo wa udahili wa wanafunzi kwa njia ya mtandao yameathiri idadi kubwa ya wanafunzi kuchelewa kujiunga na vyuo vya elimu ya juu kwa vile wengi wao hawakuwa na matayarisho ya mabadiliko hayo.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo Kamati ya Ustawi wa Jamii inaelekeza yafuatayo:-

- a) Serikali itafakari tena hatua yake ya kusitisha mikopo kwa wafanyakazi wa Serikali. Kamati imeona kuwa zipo kada muhimu za wataalamu ambazo zinahitajika ambazo Wafanyakazi wa Serikali wanahitaji kujiendeleza na uwezo wa kujisomesha hawana, mfano walimu wa fani za ufundi katika ngazi ya shahada ya uzamivu. Madaktari, wahandisi wa vifaa tiba ambavyo vimeshakuwepo katika Hospitali za Serikali, wataalamu wa Ujenzi, Mafuta na gesi asilia n.k.Aidha, Kamati inashauri kuwa Serikali iweke kada adimu kwa kasma maalumu ambayo itawezesha wafanyakazi wa Serikali kujiendeleza kwa kupatiwa mikopo.
- b) Fedha za mikopo zitolewe mapema kwa wanufaika hasa kwa wanafunzi waliopo nje ya Zanzibar ambao wanaathrika sana na ucheleweshaji wa mikopo hiyo.

- c) Kamati inashauri Serikali kutafuta jengo la kutosha kwa ajili ya ofisi za Bodi ya Mikopo ya Elimu Zanzibar, jengo linalotumika hivi sasa ni finyu na halitoshi kwa kazi za ofisi.
- d) Kamati inashauri Serikali kupitia Wizara ya Fedha, kuisaidia SUZA kupata fedha za maendeleo na matumizi mengineyo ili iweze kumudu uendeshaji wa Vyuho na Taasisi zinazoongezwa kwa ufanisi.
- e) Kamati inaiagiza Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kuandaa Waraka maalumu kuhusu uvamizi wa maeneo ya ardhi za SUZA na kupeleka Serikalini kwa maamuzi na hatua za haraka za kudhibiti ili hali hiyo isiendelee.
- f) Kamati inaishauri Serikali kupitia Idara ya Mazingira kufanya upya tathmini ya athari ya kimazingira katika eneo la Taasisi ya Utalii ya Maruhubi, ili hali ya kupanda kwa maji ya bahari katika eneo la Taasisi hiyo lipatiwe ufumbuzi.
- g) Kamati inashauri Serikali kusaidia kusomesha walimu wa Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Karume (KIST) katika ngazi ya shahada ya uzamivu ili chuo hicho kiweze kutoa taaluma za ufundi kwa vijana wetu katika ngazi ya shahada.
- h) Mvutano baina ya Taasisi ya Sayansi na Teknolojia ya Karume (KIST) na Shirika la Umeme Zanzibar (ZECO) kuhusu matumizi ya umeme wa jua upatiwe ufumbuzi na Serikali kuu kwa vile mpaka hivi sasa Taasisi hizo zenyewe zimeshindwa kupata ufumbuzi wa kudumu.
- i) Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali ya Zanzibar ifanye mazungumzo na wenzao wa Tanzania bara kuhusu ongezeko la kima cha mikato kwa wanufaika wa Zanzibar kutoka 8% hadi 15% ambacho kimelalamikiwa na waajiriwa hasa katika kada ya ualimu kuwa ni kikubwa na hakikuzingatia viwango vya mishahara ya waajiriwa baina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.
- j) Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali ifanye mazungumzo na Kamisheni ya Vyuho Vikuu/ NACTE kuhusu kuzingatia 'credit' za masomo ya lugha ya kiarabu na dini ambayo kuna baadhi ya fani zinatumiwa masomo hayo mfano utalii katika fani ya ukarimu (*hospitality*).
- k) Wizara iweke utaratibu utakaowezesha wanafunzi kupata taarifa kwa haraka na kufahamishwa taratibu mpya za udahili ili wasichelewe kufanya maombi ya kujunga na vyuo vya elimu ya juu.

4. PROGRAMU YA ELIMU MBADALA NA MAFUNZO YA AMALI

Mheshimiwa Spika, Programu hii muhimu imelenga kutoa elimu ya mafunzo ya amali kwa wanafunzi kulinga na mahitaji ya soko la ajira, kupunguza idadi ya wasiojuwa kusoma na kuandika na kuwawezesha vijana kitaaluma ili waweze kujiajiri.

Mafanikio ya utekelezaji wa Programu

- a) Kuimarishwa kwa miundombinu ya majengo ya Vyuo vya Amali; ujenzi wa chuo cha amali cha Makunduchi umefikia 25% na ujenzi wa chuo cha Utalii cha Maruhubi umefikia 65%. Aidha uzio wa senyenge katika dakhalia ya wanawake ya Kituo cha amali cha Vitongoji unakamilishwa pamoja na ukarabati wa dakhalia za Mkokotoni na Vitongoji.
- b) Kazi nyengine mbali mbali za utendaji na uendeshaji zimefanyika kama vile utoaji wa huduma za chakula mara tatu kwa siku kwa wanafunzi wa Kituo cha Mkokotoni na Vitongoji; Kuandaa miongozo kwa miradi ya maendeleo ya vyuo binafsi Unguja na Pemba; kufanya mafunzo ya ujasiriamali na stadi za kazi; kuandaa vikao vya Bodi, kuandikisha wanafunzi wa Madarasa ya Elimu Mbadala na vituo vya kujiendeleza.

Changamoto katika utekelezaji wa Programu

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio hayo Kamati imeona changamoto zifuatazo:-

- a) Ujenzi wa Chuo cha Amali cha Daya Mtambwe hauridhishi hata kidogo na muda wa ujenzi tayari umemalizika; kamati imeona na kubaini kuwa kuna hali ya kutoelewana baina ya Mjenzi na Mshauri elekezi ambaye hayupo katika eneo la ujenzi na badala yake ameweka Msimamizi wake ambaye hana maamuzi. Maamuzi yanatoka Makao Makuu ya Mshauri huyo yaliyopo Khartoum-Sudan. Hali hiyo imepelekea mjenzi kuanza kazi ya msingi bila maelekezo ya Mshauri elekezi, hatua iliyopelekea msingi huo kuambiwa haufai.
- b) Ujenzi wa Chuo cha Amali cha Makunduchi nao ingawa unaendelea lakini hatua ya ujenzi iliyofikiwa ni 25% tu huku muda ukiwa unamalizika na Mshauri elekezi ni huyo huyo wa mradi wa Ujenzi wa Chuo cha Amali Daya Mtambwe.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na hayo Kamati inaelekeza yafuatayo:-

- a) Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali itazame tena Mkataba wake na Mshauri ekelezi wa Mradi wa chuo cha amali cha Daya Mtambwe na Makunduchi kwa kushirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na kuchukuwa hatua stahiki, kwa vile inaonekana Mshauri huyo hafanyi wajibu wake inavyopaswa na kupekelea kuchelewa kukamilika kwa miradi hiyo.
- b) Wizara ya Elimu iweke utaratibu wa kuwa karibu na Washauri ekelezi wa miradi yake ya ujenzi na kuhakikisha kuwa wanafanya majukumu yao kwa Maslahi ya Wizara kama ilivyo katika mkataba.

5. PROGRAMU YA UBORA WA ELIMU

Mheshimiwa Spika, Programu hii muhimu madhumuni yake ni kuwezesha kutoa elimu bora kwa ngazi zote za elimu. Kamati imefuatilia masuala kadhaa yanayohusu utekelezaji wa Programu ya Uboru wa Elimu.

Mafanikio katika Utekelezaji wa Programu

- a) Kazi mbali mbali zimefanyika katika utekelezaji wa programu hii kama vile uimarishaji wa miongozo ya kuendesha paneli za kitaifa za mitaala, tathmini ya vitabu na vifaa vya kufundishia, kuchapisha mitihani, kuandaa viwango vya ukaguzi wa elimu, kutoa ushauri katika uanzishaji wa maktaba za Skuli na jamii, kuanda mafunzo mbali mbali yanayohusu elimu ya Ukimwi na afya ya uzazi, Tehama, elimu mjumuisho, nukta nundu na mafunzo ya walimu wa maandalizi.
- b) Kufuatilia na kuchukuwa hatua kuhusu kesi za udhalilishaji, ndoa na ujauzito na kuzitafutia ufumbuzi kwa mujibu wa sheria.
- c) Upatikanaji wa fedha katika vituo vya walimu (TCs) umeanza, ingawa unahitaji kuendelezwa kwa vituo vyote.

Changamoto zinazokabili utekelezaji wa Programu

- a) Kukosekana kwa muongozo wa kisheria kuhusu ukaguzi wa elimu ambao ungeweka masharti ya kisheria pamoja na kanuni.
- b) Ukosefu wa Maktaba kwa baadhi ya Skuli sambamba na uhaba wa wakutubi wenye sifa kwa skuli zenye maktaba.
- c) Skuli nyingi zina uhaba wa Wataalamu wa Maabara wenye sifa.
- d) Uchakavu wa haraka uliobainika katika Skuli ya Faraja, Madungu Sekondari na Muanda n.k

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo kamati inaelekeza yafuatayo:-

- a) Sheria ya Ukaguzi wa Elimu inahitajika ili kuweka miongozo ya kisheria na kikanuni itakayosimamia ukaguzi wa elimu.
- b) Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kwa kushirikana na Shirika la Huduma za Maktaba ifanye tathmini ya Skuli ambazo hazina maktaba ili kufanya mpango wa kufikisha huduma hiyo katika Skuli hizo. Aidha Wakutubi wenye sifa waajiriwe ili kukabiliana na upungufu wa watendaji hao.
- c) Wataalamu wa Maabara wenye sifa waajiriwe ili kukabiliana na uhaba mkubwa wataalamu hao katika Skuli nyingi za Serikali.

6. PROGRAMU YA UONGOZI NA UTAWALA

Mheshimiwa Spika, Programu hii inajumuisha utekelezaji wa kazi za Uongozi, Mipango, Sera na Utafiti na shughuli za uratibu wa elimu kwa upande wa Pemba.

Mafanikio ya Utekelezaji wa Programu

- a) Hatua za Kuifanyia marekebisho sera ya elimu mwaka 2006 zimeanza kuchukuliwa kwa kukusanya maoni ya wahusika mbali mbali katika sekta elimu.
- b) Mpango Mkuu wa elimu (2017/18-2021/22) umewasilishwa kwa wahusika mbali mbali wa sekta ya elimu wakiwemo maafisa wanaoshughulikia maendeleo ya elimu katika Serikali za Mitaa.
- c) Posho na stahiki mbali mbali za walimu zimelipwa ingawa kwa kiwango kidogo sana.

Changamoto katika utekelezaji wa Programu

- a) Tatizo kubwa la Uhaba wa Walimu wa fani mbali mbali kuanzia Msingi hadi Sekondari. Tatizo hili ni kubwa hasa kutokana na ongezeko la idadi ya wanafunzi, wimbi kubwa la kustaafu walimu wa zamani na wengine kufariki. Sambamba na hilo kasi ya uajiri haiendani na mahitaji halisi ya idadi ya walimu wa kuziba upungufu huo.
- b) Kuna changamoto katika mfumo wa uajiri hasa kwenye sekta ya elimu ambapo mahitaji ni makubwa ya walimu, walimu wenye sifa wapo kwenye soko, mchakato wa ajira unakwenda taratibu na unachukuwa muda mrefu kukamilika

kiasi ya kuwafanya walimu wengi kuondoka Zanzibar kwenda kutafuta kazi Tanzania Bara na kwengineko.

- c) Sambamba na hilo kuna idadi kubwa ya walimu wa kujitolea hasa upande wa Pemba ambao hawajaajiriwa wengine ni wakaazi wa maeneo wanayofanyia kazi. Ingawa kujitolea si kigezo cha kuajiriwa lakini lazima Serikali izingatie baadhi ya Walimu kama Skuli ya Sekondari ya Utaani kuna mwalimu mmoja wa lugha ya Kiarabu ambae anasomesha kwa kujitolea huu mwaka wa pili.
- d) Kuna changamoto ya uhamisho wa mara kwa mara wa walimu ambao unawachanganya wanafunzi, aidha kwa upande wa Pemba wapo walimu wambao wanaomba ajira Pemba na baada ya kuajiriwa wanaomba uhamisho kurudi Unguja kwa visingizio mbali mbali kama vile ndoa na familia.
- e) Yapo madai ya walimu kuhusu stahiki zao mbali mbali hayajalipwa kama vile posho za likizo, viwango vidogo vya nauli, masawazisho ya mishahara kwa walimu wapya na wazamani nk. Tumelieleza sana suala hili katika ripoti za nyuma lakina hakuna mafanikio. Kamati inamshukuru sana Mheshimiwa Rais wa Zanzibar kwa kulitolea agizo suala hili karibuni katika Mkutano Mkuu wa mwaka wa Chama Cha Walimu.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kutokana na changamoto hizo Kamati inaelekeza kama iafuatavyo:-

- a) Kamati inaishauri Serikali kuona umuhimu wa kuwa na Tume ya Utumishi ya Walimu kwa kushughulikia masuala yote walimu ikiwemo tatizo kubwa la ajira ya walimu, matatizo ya kiutumishi ya walimu kwa upekee na wingi wake, mahitaji halisi ya upungufu na ujazaji wa nafasi zilizo wazi. Kamati inasisitiza umuhimu wa Tume ya Utumishi ya Walimu kwa kuwa ni mfumo ambao unatumika katika nchi nyingi za Afrika Mashariki na duniani na unasaidia kutatuwa changamoto nyingi za kiutumishi na ajira za walimu ambazo kwa Tume ya Utumishi ya Serikali peke yake hazimudu kwa ufanisi unaotakiwa hasa kasi ya kutatua matatizo ya maslahi ya walimu.
- b) Stahiki za walimu zifanyiwe kazi ili kuondosha malalamiko ya walimu ambao baadhi yao muda mrefu hawajalipwa stahiki hizo.
- c) Kamati inaagiza Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali ishirikiane na Wizara ya Mawasiliano na Usafirishaji kushughulikia na kuvipitia upya viwango vya nauli za

walimu katika gari za abiria. Viwango hivyo vinawekwa na Idara ya Usafirishaji na Leseni ndivyo vinavyotumika na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kulipa nauli kwa walimu huku viwango hivyo vikiwa vidogo na havijafanyiwa mapitio kwa muda mrefu.

- d) Kamati inashauri Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kuhakikisha kuwa uhamisho wa walimu unafanyika kwa mpango bila kuleta athari katika maendeleo ya masomo ya wanafunzi.

UGATUZI KATIKA SEKTA YA ELIMU

Mheshimiwa Spika, Mnamo mwezi Julai mwaka 2016 Serikali ilianza rasmi kutekeleza sera ya ugatuzi wa huduma za elimu ya Maandalizi na Msingi kwa Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali. Kamati ya Ustawi wa Jamii imepata fursa ya kupitia shughuli za elimu utekelezaji huo katika hatua za awali kwa kutembelea Serikali za Mitaa Uguja na Pemba ambazo zimepelekewa utekelezaji wa huduma hizo. Lengo kubwa kuona maendeleo ya elimu baada ya hatua za awali za ugatuzi.

Maeneo yaliyogatuliwa katika Sekta ya Elimu

Mheshimiwa Spika, Huduma zilizogatuliwa ni elimu ya Maandalizi na Msingi katika maeneo yafuatayo:-

- Gharama za chakula kwa wanafunzi wa Skuli za Maandalizi (posho la uji)
- Malipo ya nauli za walimu wanaosemesha maeneo ya mbali.
- Kuhamasisha kazi za uandikishaji wanafunzi wa maandalizi na msingi.
- Fedha za matengenezo madogo madogo ya Skuli za Maandalizi na Msingi.
- Malipo ya posho za Maafisa wa Elimu wa Wilaya.

Mambo ambayo hayajagatuliwa na Inafaa Kuzingatiwa Kwa Makini:-

- Uajiri wa wafanyakazi bado unasimamiwa na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali.
- Mishahara ya watendaji bado inalipwa na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali.
- Sera, miongozo, mikakati, vifaa vya kufundishia bado vinaendelea kusimamiwa na Wizara.

- Kurugenzi ya Elimu ya Maandalizi na Msingi bado ipo Makao Makuu ya Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali na Mkurugenzi wake.

Mafanikio yaliyoanza kifikiwa katika muda huo mfupi

Kamati imeona mafanikio ya hatua ya Serikali kugatuwa huduma za elimu za Maandalizi na Msingi kwa Serikali za Mitaa kama ifuatavyo:-

- a. Utekelezaji umeanza licha ya changamoto zinazoikabili.
- b. Changamoto za huduma za msingi za Elimu zimeanza kushughulikiwa kwa haraka kupitia Serikali za Mitaa.
- c. Urasimu wa upatikanaji wa huduma na fedha umeanza kupungua kwavile matumizi ya fedha hizo yanakwenda moja kwa moja kwenye Serikali za Mitaa.
- d. Serikali kuu imeanza kupunguza mzigo wa majukumu ya ngazi ya msingi kupitia Serikali za Mitaa.

Changamoto za Ugatuzi kwa sekta ye elimu

Mheshimiwa Spika, Changamoto zilizobainika na kamati katika utekelezaji ni hizi zifuatazo:-

- a. Kumekosekana miongozo ya Usimamizi na uendeshaji wa huduma za Elimu zilizogatuliwa; Kamati imebaini kuwa baadhi ya kazi zinafanyika kila mtu na upande wake na matokeo yake hakuna "*uniformity*". Vile vile, hakuna mpango wa makabidhiano na maelekezo ya namna ya kusimamia huduma zilizogatuliwa kutoka zilipokuwepo kwenda Serikali za Mitaa.
- b. Kumekosekana ufahamu wa kutosha wa dhana ya ugatuzi kwa baadhi ya watendaji wa Serikali za Mitaa na Sekta ya Elimu; Kamati imebaini baadhi ya huduma zilizogatuliwa zinapata changamoto kutokana na baadhi ya watendaji wa Sekta ya Elimu kuendelea kuhodhi baadhi ya nyenzo za utendaji kazi kwa mfano vyombo vya usafiri na mafaili ya wafanyakazi.
- c. Mawasiliano yasiyotosheleza baina ya Watendaji wa Serikali za Mitaa wenyewe kwa wenyewe na Watendaji wa Sekta ya Elimu. Kamati imebaini baadhi ya Walimu wamepewa uhamisho kutoka Pemba kwenda maeneo mengine muda mfupi baada ya kuripoti vituoni mwao. Aidha, Baadhi ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa zimeifahamisha Kamati kuwa kumekuwa hakuna vikao vya kuratibu utendaji kazi wa huduma zilizogatuliwa na Watendaji wa Wizara ya Elimu.

- d. Kutoshirikishwa na kutambuliwa kwa baadhi ya Madiwani katika maeneo ya Serikali za Mitaa ambako huduma za ugatuzi zinahitaji kufuatiliwa na kusimamiwa.
- e. Madiwani na baadhi ya Watendaji wa Serikali za Mitaa kutokuwa na ufahamu wa kutosha wa Sheria ya Serikali za Mitaa, Sheria ya Elimu ya Jamii na Mazingira na Sheria za Mfuko wa Jimbo ambazo zinahusiana moja kwa moja na kazi na uwezo wa kufanya majukumu yao, yakiwemo ya ugatuzi, kwa uhakika na kujiamini zaidi.
- f. Madiwani hawana nyenzo za kufanyia kazi hasa baaada ya maeneo ya Wadi zao kuongezeka sambamba na huduma zilizogatuliwa, mfano wa nyenzo hizo ni vyombo vya usafiri kuwawezesha kufatilia majukumu hayo.
- g. Uhaba wa nafasi za kufanyakazi kwa baadhi ya Ofisi za Wilaya ambako masuala ya Ugatuzi yanaratibiwa, mfano Ofisi ya Wilaya ya Wete haina nafasi ya kutosha kwa kazi za Ugatuzi.
- h. Changamoto ya kuzigawa kwenye ugatuzi baadhi ya Skuli za Maandalizi na Msingi zinazojumuishwa pamoja na *Skuli za Maandalizi, Msingi na Kati* mfano Skuli ya Kidagoni ya Kaskazini Unguja na nyengine kadhaa mfano wa Skuli hiyo.

MAONI, USHAURI NA MAAGIZO YA KAMATI

Kutokana na changamoto hizo kamati ineleza yafuatayo:-

- a) Serikali ikamilishe miongozo ya utekelezaji wa ugatuzi ili kuondoa changamoto zinazokabili hivi sasa kutokana na kukosekana kwa miongozo hiyo. Kamati imefahamishwa kuwa Kamati maalumu imeundwa na Serikali kutayarisha miongozo hiyo, hivyo Kamati ya Ustawi wa Jamii inashauri Miongozo hiyo ikamilishwe haraka ili ianze hatua ya utekelezaji kwa ufanisi.
- b) Changamoto ya kuzigawa za Skuli za Maandalizi, Msingi na Kati, ambazo zinakuwa pamoja, Kamati inashauri kuwa Wizara ishirikiane na Serikali za Mitaa husika kuona namna ya kutekeleza kazi za ugatuzi katika Skuli za aina hiyo.
- c) Elimu kuhusu dhana ya ugatuzi, madhumuni yake na matarajio ya Serikali iendeleo kutolewa kwa wahusika mbali mbali kwa sekta zote zilizogatuliwa hasa ya Elimu.

HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza wajibu wake kwa mujibu wa Katiba ya Zanzibar, Kanuni za Baraza la Wawakilishi na Sheria nyenginezo, Kamati imetoa maelekezo na ushauri wake ambao tunaamini kuwa utasaidia katika kuleta ufanisi kwenye utekelezaji wa majukumu ya Serikali kupitia Wizara ya Afya na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali.

Maelekezo na maoni hayo yalitolewa na Kamati kwa dhamira ya kuwawakilisha vyema wananchi wa Zanzibar na kuona kuwa maslahi ya wananchi hao, kwa mujibu wa taratibu yanapewa kipaumbele.

Mheshimiwa Spika, Kamati yetu inatumai kuwa maelekezo na maoni yaliyotolewa na Kamati kwa Wizara hizo yatazingatiwa na kufanyiwa kazi kwa lengo la kutoa huduma nzuri kwa wananchi wa Zanzibar. Kamati inatoa shukurani za pekee kwa Spika wa Baraza la Wawakilishi, Katibu wa Baraza la Wawakilishi na watendaji wa Afisi ya Baraza la Wawakilishi kwanza kwa kuiwezesha Kamati hii kutekeleza majukumu yake vizuri, lakini zaidi kwa ushauri walioupatia Kamati katika kipindi cha utekelezaji wa majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanyakazi zake kwa mashirikiano makubwa na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali na Wizara ya Afya, kuanzia Waheshimiwa Mawaziri wote wawili, Naibu Waziri wote wawili, Matibu Wkuu na Manaibu Makatibu Wakuu wote, Maafisa Wadhamini, Wakurugenzi, Wakurugenzi Wakuu wa Taasisi, Vitengo, Maafisa na Watendaji wa ngazi zote walitoa ushirikiano kwa Kamati kwa lengo la kusaidia kufanikisha utekelezaji wa huduma za afya na elimu kwa wananchi. Kamati inawashukuru wote.

Mheshimiwa Spika, Mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, shukurani za pekee kabisa kwa wajumbe wa Kamati ya Ustawi wa Jamii na Makatibu wa Kamati ambao majina yao nimetangulia kuyataja awali, kwa kazi kubwa ya kufika kila panapowezekana Unguja na Pemba kufanyakazi za kusaidiana na Wizara zinazosimamiwa na Kamati na kwa upekee kabisa Kamati itoa shukurani kwa Ofisi ya Baraza la Wawakilishi kupitia Divisheni ya Taarifa Rasmi za Baraza kwa kusaidia matayarisho na hatimaye kuchapishwa kwa ripoti hii.

Mheshimiwa Spika, nakushukuru na Naomba kutoa hoja.

.....
Mheshimiwa Dkt. Mwinyihaji Makame,
Mwenyekiti,
Kamati ya Ustawi wa Jamii,
Baraza la Wawakilishi,
Zanzibar